

EKSKURZIJA

V četrtek 23.9.99 smo se odpravili na ekskurzijo po Soški fronti. Iz Ljubljane smo se odpravili najprej do Medvod.

Naselje Medvode so zelo znane po tovarni barv Color. Medvode imajo 4655 prebivalcev in ležijo na 316 m.n.m. V Medvodah je sotočje

Save in Sore in stik Soriškega in Ljubljanskega polja. Kemična, papirna, lesna in tekstilna industrija zaposluje večina prebivalstva.

Pot nas je vodila tudi mimo Škofje Loke, kjer smo si že lansko leto ogledali Škofje Loški grad. Škofja Loka je staro slovensko mesto z 12 340 preb. na 348 m.n.m.

Skozi Škofjo Loko tečeta reki Sora in Poljanščica, ob njunem stiku pa nastane Selščica.

Ko smo prišli do Visokega na Poljanah, smo se ustavili in peš nadaljevali pot do Tavčarjevega dvorca, ki je značilen kmečki baročni dvorec, ob njem pa stoji nekdanji hlev. Ivan Tavčar (1851- 1923) je bil pisatelj in ljubljanski župan. Tukaj je živel približno 30 let. Ob dvorcu je bronast sedeči kip Tavčarja, ki ga je ustvaril Jakob Savinšek leta 1957. Savinšek je ustvaril spomenik tudi Simonu Gregorčiču in dr.Juliusu Kugyu.

Ko smo se vrnili v avtobus smo lahko nadaljevali našo pot. Namenjeni smo bili v Cerkno.

Cerkno je majhno naselje z le 1785 preb. na 324m.n.m. Naselje je v dnu majhne, globoke kotline. Cerkno je tudi zelo znano po cerkniških laufarjih. Tu so bili pogosto nastanjeni visoki partizanski vojaški in politični organi, delovale so partizanske delavnice, šole, saniteta (bolnišnica Franja). Katero smo tudi obiskali.

Partizanska bolnišnica Franja: Med ohranjenimi partizanskimi objekti iz 2. svet. vojne v Sloveniji izstopa s svojo pričevalno vrednostjo bolnišnica Franja. V slikoviti soteski Pasica, v tesneh potoka Čerinšnoca med prepadnimi stenami Velikega in Malega Njivča je planinsko društvo iz Cerknega nadelalo pot že 1908. V rahli razširitvi soteske je zdravnik V.Volčjak s pomočjo domačinov in bolničarjev decembra 1943 postavil prvo bolniško barako. Bolnišnica je dobila ime po dr. Franji Bojc-Bidovec, ki je bila s krajšim presledkom njena upravnica od januarja 1944 do konca vojne. Obstoje in delovanje bolnišnice sta bila odvisna od tajnosti lokacije in dostopa, kar so uravnavala izredno stroga pravila. V največjem razmahu je imelo 15 objektov (operacijska soba, kuhinja, izolirnica, invalidski dom, elektrarna, rentgen idr.). Pred napadom jo je varoval sistem bunkerjev, razporejenih po bregovih soteske. V bolnišnici se je lahko hkrati zdravilo okrog 100 težjih pacientov. Marca 1945 so se ji Nemci močno približali, obstreljali so bregove, vendar bolnišnice niso odkrili. Vzdržuje jo Mestni muzej Idrija.

Peljali smo se tudi čez Most na Soči, ki se je do leta 1952 imenoval Sv. Lucija. Bogate arheološke najdbe ga uvrščajo med najpomembnejše prazgodovinske naselbine v Sloveniji. Peljali smo se mimo rojstnega kraja (Slap ob Idrijci) sl. pripovednika Cirila Kosmača (1910 - 1980). Pisal je novele o primorskem upor, fašizmu, socialnih stiskah, vaški razslojenosti in jetniškem življenju (*Sreča in kruh*). Po noveli *Očka orel* nastal scenarij za prvi slovenski film *Na svoji zemlji*. *Pomladni dan* je realistični roman s simboličnimi in fantazijskimi plastmi o otroštvu in dozorevanju med neobvladljivimi zgod. Med

drugim je napisal še *Iz moje doline, Balada o trobenti in oblaku, Kovač in hudič* in *Tantadruj*.

Ko smo prišli do Kobarida, smo si ogledali kobariški muzej.

Muzej je bil ustanovljen leta 1990, v 260 let stari Mašerovi hiši, in je leta 1993 prejel nagrado Evropski muzej leta. V muzeju je stalna razstava in multivizijska predstavitev soške fronte z poudarjenim prikazom kobariškega preboja l. 1917. Uredili so ga in ga vzdržujejo zasebniki, strokovno zanj skrbi Goriški muzej.

Kobarid je majhno mesto na stiku Alp in predgorja, ki ima le 1259 preb. in leži na 234 m.n.m. Na osrednjem trgu je spomenik pesnika Simona Gregorčiča (1844 - 1906)(J. Savinšek, 1958). Njegova rojstna hiša stoji v Vrsnem. Gregorčič je bil pesnik, napisal je pesem Soči, v njej ji je napovedal njeno usodo. Pri Vrsnem je tudi Gregorčičev slap. Gregorčičev planinski raj: nad Sočo cerkev sv. Lovrenca, kjer je našel pesnik svoj prvi dom; nad njo strmine krnskih gora z vrhom Krna (2245m.n.m.). Krn, Gregorčičeva pesniška sanja, krvava utrdba iz prve svetovne vojne, prijazen pašnik z juga in trda skala s severa, vse obenem, s svojim koničastim vrhom, ki straži mejo med mediteransko toplino in alpsko zimo, je daleč vidna in opazna gora.

Na griču Gradič nad mestom so Italijani 1935-38 okrog cerkve sv. Antona zgradili monumentalno kostnico (katero smo si tudi ogledali) 7014 italijanskim vojakom, padlim med 1. svet. vojno v zgornjem Posočju. V velike plošče je vklesanih 4266 imen, neznani vojaki pa so pokopani v skupnih grobovih. Po dveh letih in pol bojev je ob Soči padlo okoli 300.000 vojakov. Posmrtno ostanke padlih italijanskih vojakov so leta 1938 s preprostih vojaških pokopališč prenesli v tri monumentalne kostnice, zgrajene v Kobaridu, pri Sredopolju in na Oslavlju. Za fronto je ostalo tudi veliko avstro - ogrskih pokopališč, ki pa so precej bolj skromna od italijanskih. Kakšen kilometer severno od Sredopolja je ob cesti veliko, zgledno urejeno avstro - ogrsko vojaško pokopališče, kamor so Italijani z manjših pokopališč prenesli 14.406 padlih avstro - ogrskih vojakov. Za vhodom, kjer na oboku v nemščini napis "Združeni v življenju in smrti" se med travo presenetljivo vrsti 2.406 preprostih nagrobnikov z imeni. Preostali vojaki so neznani in so pokopani v treh skupnih grobnicah. Precej avstro - ogrskih pokopališč v Sloveniji je zapuščenih ali slabo vzdrževanih.

Za kosilo pa smo se ustavili v Bovcu.

Na poti v Bovec smo videli tudi slap Boka. Eden najlepših in najvišjih slapov v Sloveniji pada v globino iz močnega kraškega izvira v kaninskem pobočju; čista navpičnica slapu znaša 106 m, nato pa še 25 m poševnega padca, v širino pa meri 30 m. Količina vode je zelo odvisna od padavin in topljenja snega, zato se moč slapu občutno spreminja. Ko je vode največ, zgrmi po meritvah P. Skoberneta in R. Smerduja vsako sekundo navzdol po 100 ton vode. Bovec je mestno naselje ob stari prometni poti po Soški dolini. Bovec ima 1670 preb. in leži na 460 m.n.m. Od Bovca čez Čukljo do Rombona (2208m.n.m.) je

potekala od 1915 do 1917 soška fronta. Po njem je potekala frontna črta. Še danes je moč videti številne sledove. Večina padlih je pokopanih na vojaškem pokopališču v Bovcu, Logu pod Mangartom in Kobaridu, vzdušje bojevanja v teh krajih med 1. svet. vojno je slikovito predstavljeno v Kobariškem muzeju. Soška dolina pomeni Najkrajšo dolinsko zvezo med Alpami in jadranskim morjem. V primerjavi z drugimi našimi rekami se Soča odlikuje po vrsti posebnosti: ima kratek tek (ok. 140 km) in velik strmec (izvira v Trenti skoraj 1000 m nad morjem), njen odtok je prek leta nestanovitno, po nalivih pa lahko nastane hudournik, ki odnaša mostove. Soča slovi po nenavadno modro zeleni barvi kristalno čiste vode. Soča je morala svoj tek prilagoditi burnemu razvoju in spremembam, ki jih je doživljalo ozemlje v geološki preteklosti. Njena dolina ponekod sledi tektonskim prelomnicam, skozi ovire si je izglodala soteske, zaradi podorov in tektonskih premikanj so v njeni dolini nastajala in spet izginjala jezera.

Na poti do prelaza Vršič smo si ogledali še kaverno in se peljali skozi dolino Trenta. Kaverna je podzemno zaklonišče. Zgornji del toka reke Soče, ene od petih naravno najbolj ohranjenih rek v celotnih Alpah, je globoko vrezana dolina Trenta. Nikjer v Sloveniji ni tako velike višinske razlike med rečno strugo in gorskimi grebeni. Ledeniki, predvsem pa hitro vrezovanje Soče, so izoblikovali slikovito dolino v obliki črke V. Tik nad Trento je na izpostavljenem travnatem pomolu velik bronast spomenik Juliusu Kugyu (J. Savinšek), ki je prvi sistematično prehodil in popisal Julijske Alpe; na mnoge vrhove je stopil prvi prav po zaslugi Trentarjev, ki so ga spremljali. Kugy je napisal o naših gorah sedem knjig in je glas o lepotah slovenskih gora ponesel v svet.

V drugi polovici 19. stol. je začelo naraščati zanimanje za gore. Planinstvo je prodrlo v Trento, kjer je v vasi Na Logu 1881 zgradila tržaška podružnica Nemško - Avstrijskega planinskega društva planinsko postojanko. Pri odkrivanju Julijskih Alp je zagotovo najpomembnejša osebnost dr. Julius Kugy (1858 - 1944) ki je v trentarskih gorah iskal trentarski glavinec, kakršnega je v 18. stol. opisal Balthasar Hacquet, za njim pa te rože ni nihče več našel. Kasneje se je izkazalo, da je Hacquet opisal tedaj že znano sredozemsko blede obloglavko kot novo vrsto. Ta botanična pomota se je izredno lepo zlila s pravljичnim vzdušjem alpske doline in hkrati povzročila, da je Julius Kugy ob iskanju skrivnostne rastline začel s pomočjo trentarskih vodnikov sistematično osvajati vrhove Julijskih Alp. Svoje pohode je doživeto opisal in postavil Trentarjem in Julijcem svojevrsten spomenik.

Pot smo nadeljevali čez prelaz Vršič (1611m.n.m.). Vršič je ločnica med dolinama Save in Soče. Ta prelaz je najvišji in poleg Predela edini gorski prelaz v Vzhodnih Julijskih Alpah. Na poti čez prelaz smo videli Prisojnikovo okno in Ajdovsko deklico. Prisojnikovo okno je najbolj znano naravno okno v Julijskih Alpah in ena največjih

naravnih odprtih na Slovenskem; široko je ok. 40 in visoko ok. 80 m. Ajdovsko deklico pa je narava sama izoblikovala v goro.

Domov smo se vrnili skozi Kranjsko Goro v Ljubljano. Ekскурzija je bila zelo zanimiva in dolga.

LITERATURA:

- GEODETSKI ZAVOD SR SLOVENIJE, Atlas Slovenije. Mladinska knjiga, Ljubljana 1985
- GOSAR dr. A. in JERŠIČ dr. M. Slovenija, turistični vodnik. Mladinska knjiga, Ljubljana 1995
- JAVORNIK, M. in ostali Veliki splošni leksikon. DZS, Ljubljana 1997
- KMECEL M. Zakladi Slovenije. Cankarjeva založba, Ljubljana 1979
- SIMIČ, M. Po sledih soške fronte. Mladinska knjiga, Ljubljana 1998